

Byla C-230/24**Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį****Gavimo data:**

2024 m. kovo 26 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:*Juzgado de Primera Instancia n.º 8 de A Coruña***Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:**

2024 m. kovo 12 d.

Ieškovė:

MF

Atsakovė:*Banco Santander, S. A.***Pagrindinės bylos dalykas**

Ieškinys, kuriuo vartotojas reikalauja gražinti bankui dėl nesąžiningos sąlygos nepagrįstai sumokėtas sumas.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Vartotojų apsauga – Direktyva 93/13/EEB – 6 ir 7 straipsniai – Su vartotojais sudarytos sutartys – Nesąžiningos sąlygos – Sąlyga, pagal kurią visos su hipotekos sudarymu susijusios išlaidos tenka skolininkui – Šių sąlygų pripažinimo negaliojančiomis pasekmės – Lygiavertiškumo principas – Galimybė pripažinti, kad senaties terminas netaikomas ieškiniui dėl negaliojimo pripažinimo, kartu numatant, kad tas terminas taikomas ieškiniui dėl pagal šią sąlygą nepagrįstai sumokėtų sumų gražinimo pareikšti

Prejudicinis klausimas

Ar 2003 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB ir lygiavertiškumo principas pažeidžiami, jeigu taikoma galimybė negaliojimą dėl nesąžiningumo atskirti nuo restitucinių padarinių, nes senaties terminas netaikomas, kai siekiama negaliojimo pripažinimo, bet jis taikomas ieškiniui dėl restitucijos taikymo, nors Ispanijos teisėje nėra jokios normos ar teismų praktikos, pagal kurią toks atskyrimas būtų taikomas kitiems teisiniams santykiams?

Nurodytos Sąjungos teisės nuostatos

1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, 1993, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288).

3 straipsnio 1 dalis: „Ta sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai.“

4 straipsnio 1 dalis: dalis Nepažeidžiant 7 straipsnio, sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas, atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį, ir sutarties sudarymo metu nurodant visas sutarties sudarymo aplinkybes ir visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas [Nepažeidžiant 7 straipsnio, sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas, atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį, ir remiantis sudarant sutartį buvusiomis visomis aplinkybėmis ir visomis kitomis tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygomis].

6 straipsnio 1 dalis: „**Valstybės narės** nustato, kad nesąžiningos sąlygos naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju taip, kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose [kad sutartyje, kurią verslininkas sudaro su vartotoju, naudojamos nesąžiningos sąlygos nacionalinės teisės aktuose nustatytomis sąlygomis] nebūtų privalomos vartotojui <...>“.

7 straipsnio 1 dalis: „**Valstybės narės** užtikrina, kad vartotojų ir [verslininkų] konkurentų naudai egzistuočių pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų [verslininkų] sudaromose su vartotojais.“

Teisingumo Teismo sprendimai, nurodyti prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikimą pagrindžiančioje dalyje.

Nurodytos nacionalinės teisės nuostatos

A) *Dėl nesąžiningų sąlygų negaliojimo*

Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (Bendrasis įstatymas dėl vartotojų ir naudotojų apsaugos ir kitų papildomų įstatymų (nauja redakcija, patvirtinta 2007 m. lapkričio 16 d. *Real Decreto Legislativo 1/2007* (Karaliaus įstatyminis dekretas Nr. 1/2007) (toliau – **TRLGDCU**) 82 straipsnyje nustatyta:

„1. „Nesąžiningomis sąlygomis laikomos visos sąlygos, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi, ir visi veiksmai, dėl kurių nebuvo gauta aiškaus sutikimo ir dėl kurių, pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą, atsiranda ryškus iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų neatitikimas vartotojo ir naudotojo nenaudai.“

<...>

3. Sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį ir visas sudarant sutartį egzistavusias aplinkybes, taip pat visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas.

4. Neatsižvelgiant į tai, kas numatyta ankstesnėse straipsnio dalyse, nesąžiningomis bet kuriuo atveju laikomos tos sąlygos, kurios, kaip nurodyta 85–90 straipsniuose:

- a) daro sutartį priklausomą nuo verslininko valios;
- b) apriboja vartotojo ir naudotojo teises;
- c) lemia abipusiškumo nebuvimą sutartyje;
- d) įpareigoja vartotoją arba naudotoją pateikti neproporcingas garantijas arba nepagrįstai nustato jam įrodinėjimo pareigą;
- e) yra neproporcingos, kiek tai susiję su sutarties sudarymu ir vykdymu, arba
- f) prieštarauja jurisdikcijos ir taikytinos teisės nustatymo taisyklėms.

TRLGDCU 83 nustatyta:

„Nesąžiningos sąlygos yra niekinės ir laikoma, kad jos nebuvo nustatytos <...>.

Ispanijos *Código Civil* 6 straipsnio 3 dalyje numatyta:

„Imperatyvioms ir draudžiamosioms normoms prieštaraujantys veiksmai yra niekiniai, išskyrus atvejus, kai juose nustatytas kitoks poveikis pažeidimo atveju.“

Ispanijos *Código Civil* 1303 straipsnyje numatyta:

„Pripažinus prievolę negaliojančia, sutarties šalys privalo viena kitai grąžinti sutarties dalyku buvusį turtą, iš jo gautus vaisius ir atlyginti to turto vertę su palūkanomis <...>“

Šioje nuostatoje ir susijusiose nuostatose reglamentuotas absoliutus ar santykinis sutarties negaliojimas, jas taip pat taiko teismai, siekiant to, kas įvykdyta, restitucijos, pripažindami sutarties ar vienos iš jos sąlygų absoliutų negaliojimą (visišką ar *ipso jure*).

b) Dėl ieškinių senaties termino

Pagal sudarant sutartį galiojusios redakcijos Ispanijos *Código Civil* 1964 straipsnio 2 dalį:

„Ieškiniams dėl hipotekos taikomas dvidešimties metų senaties terminas, o ieškiniams dėl prievolės įvykdymo, kuriems nenustatytas specialus senaties terminas, – penkiolikos metų senaties terminas“.

Šio kodekso redakcijos, patvirtintos **2015 m. spalio 5 d. Ley 42/2015** 1964 straipsnio 2 dalyje numatyta:

„Ieškiniams dėl prievolės įvykdymo, kuriems pareikšti nenustatytas specialus terminas, taikomas penkerių metų senaties terminas, skaičiuojamas nuo tos dienos, kai prievolė turėjo būti įvykdyta.“

Įstatymo Nr. 42/2015 penktoje pereinamojo laikotarpio nuostatoje nustatyta:

„Senaties terminai taikomi esamiems santykiams.

Ieškinių dėl prievolės įvykdymo, kuriems nenustatytas specialus senaties terminas ir kurie pateikti iki šio įstatymo įsigaliojimo dienos, senaties terminą reglamentuoja *Código Civil* 1939 straipsnio nuostatos.

Código Civil 1939 straipsnyje numatyta:

„Iki šio kodekso paskelbimo prasidėjusius senaties terminus reglamentuoja iki šio kodekso paskelbimo galioję įstatymai; tačiau jei nuo šio kodekso įsigaliojimo praėjo visas jame nurodytas senaties terminas, taikomas šis kodeksas, net jei pagal tuos ankstesnius įstatymus reikalaujama ilgesnio laikotarpio.“

***Tribunal Supremo* sprendimai ir juose nurodytos nuostatos, minimi prašymo priimti prejudicinį sprendimą motyvuose.**

Glaustas faktinių aplinkybių ir proceso pagrindinėje byloje aprašymas

- 1 2009 m. sausio 19 d. ieškovė kaip vartotoja sudarė su *Banco Santander, S. A.* paskolos sutartį, jos penktoji sąlyga buvo išdėstyta taip:

„Paskolos gavėjui tenkančios išlaidos ir įsipareigojimai.

5.1. Paskolos gavėjas padengia šias išlaidas:

5.1.1. Išlaidas, susijusias su pasirengimu sandoriui: Šioje dalyje nurodytas išlaidas apmoka pareiškėjas, net jei paskola galiausiai neįforminama.

* nekilnojamojo turto vertinimo išlaidas;

* registrų patikrinimo išlaidas.

5.1.2. Išlaidos ir mokesčiai, atsirandantys dėl šios sutarties, jos įregistravimo Nuosavybės registre ir pirmojo egzemplioriaus išdavimo Bankui, taip pat išlaidos ir mokesčiai, atsirandantys dėl jos pakeitimo ar nutraukimo, ir išlaidos ir mokesčiai, atsirandantys dėl darbų ir įrenginių įregistravimo Nuosavybės registre, kai taikoma, pagal Antrąją sąlygą <...>

- 2 2023 m. vasario 27 d. vartotoja pareiškė ieškinį prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme, prašydama pripažinti penktąją sąlygą absoliučiai negaliojančia ir dėl to grąžinti jai pusę išlaidų, sumokėtų kaip notaro mokesčiai, ir visas išlaidas, sumokėtas kaip rinkliavas, taikomas naudojantis Nuosavybės registru kartu su įstatyme nustatytais palūkanomis.

Svarbiausi pagrindinės bylos šalių argumentai

- 3 Bankas teigia, kad pagal *Código Civil* 1964 straipsnio 2 dalį ir Įstatyme Nr. 42/2015 nustatytą pereinamojo laikotarpio tvarką baigėsi ieškinio, kuriuo ieškovė reikalauja grąžinti atitinkamas sumas, senaties terminas.

Glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas

- 4 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla klausimas, ar pagal Sąjungos teisę leidžiama, kad ieškiniui dėl nesąžiningos sąlygos pripažinimo negaliojančia būtų netaikomas senaties terminas, o ieškiniui dėl pagal šią sąlygą nepagrįstai sumokėtų sumų grąžinimo būtų taikomas toks terminas. Konkrečiai kalbant, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas teigia, kad toks atskyrimas ar skirtingos tvarkos prieštarauja lygiavertiškumo principui.

Atskaitos taškas: 2020 m. liepos 16 d. Teisingumo Teismo sprendimo Caixabanc (C-224/19) komentaras

- 5 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas pagrindinį dėmesį skiria tryliktajam klausimui, susijusiam su nesąžiningos sąlygos negaliojimo padarinių apribojimu nustatant senaties terminą, kuriuo siekta išsiaiškinti, ar Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis ir 7 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinamos taip, kad joms neprieštarauja nacionalinė jurisprudencija, pagal kurią ieškinio dėl sutarties nesąžiningos sąlygos pripažinimo negaliojančia restitucinių padarinių pareiškimui taikomas senaties terminas, nors pagal nacionalinę teisę ieškiniui dėl nesąžiningos sutarties sąlygos absoliutaus negaliojimo konstatavimo toks terminas netaikomas.
- 6 To sprendimo 81 punkte teigiama, kad apsaugai, kuri pagal Direktyvą 93/13 užtikrinama vartotojams, prieštarauja nacionalinės teisės normos, pagal kurias nacionaliniam teismui draudžiama, pasibaigus apskundimo terminui, konstatuoti į sutartį, kurią sudarė verslininkas ir vartotojas, įtrauktos sąlygos nesąžiningumą (2002 m. lapkričio 21 d. Sprendimo *Cofidis*, C-473/00, EU:C:2002:705, 38 punktas). Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančio teismo teigimu, Teisingumo Teismas konstatavo, kad pagal Direktyvą 93/13 draudžiama, jog sąlygos pripažinimui nesąžininga būtų taikomas naikinamasis terminas. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas mano, kad šio kriterijaus taip pat laikomasi Ispanijos teisės aktuose ir teismų praktikoje, pagal kuriuos paprastai dėl prieštaravimo imperatyvioms normoms joks terminas **netaikomas, kiek tai susiję su absoliučiu negaliojimu** (visišku ar *ipso jure*). Remiantis tuo, kas išdėstyta, kyla abejonių, ar, atsižvelgiant į tai, kad negaliojimo pripažinimui dėl nesąžiningumo nėra taikomas senaties terminas, tą patį galima pasakyti dėl šio pripažinimo kylančių restitucinių padarinių, t. y., ar nacionalinės teisės aktai arba teismų praktika, pagal kuriuos tokiems padariniams taikomas senaties terminas, atitinka direktyvą.
- 7 Vis dėlto Sprendimo *Caixabanc* 82 punkte šis požiūris patikslintas, nurodant, kad Teisingumo Teismas jau yra pripažinęs, kad **vartotojo apsauga nėra absoliuti** (2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, EU:C:2016:980, 68 punktas) ir kad teisinio saugumo sumetimais **nustatomi protingi naikinamieji terminai** ieškiniui pareikšti **yra suderinami** su Sąjungos teise (2009 m. spalio 6 d. Sprendimo *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, EU:C:2009:615, 41 punktas ir 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *Gutiérrez Naranjo ir kt.*, C-154/15, C-307/15 ir C-308/15, EU:C:2016:980, 69 punktas). Komentuodamas šį aspektą, prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas pažymi, kad Teisingumo Teismas lyg siūlo atskirti sąlygos visišką negaliojimą ir jo padarinius.
- 8 Sprendimo *Caixabanc* 83 punkte patikslinta, kad, nesant specialių Sąjungos teisės normų atitinkamoje srityje, Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalyje ir 7 straipsnio 1 dalyje numatytos vartotojų apsaugos įgyvendinimo tvarka, vadovaujantis valstybių narių **procesinės autonomijos** principu, turi būti nustatyta jų vidaus

teisės sistemoje. Vis dėlto ši tvarka neturi būti mažiau palanki, nei panašias vidaus situacijas reglamentuojančios taisyklės (**lygiavertiškumo principas**), ir ji neturi būti tokia, kad dėl jos būtų praktiškai neįmanoma arba pernelyg sudėtinga įgyvendinti Bendrijos teisės suteiktas teises (**veiksmingumo principas**) (šiuo klausimu žr. 2006 m. spalio 26 d. Sprendimo *Mostaza Claro*, C-168/05, EU:C:2006:675, 24 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją). Komentuodamas šį punktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas pažymi, kad nors pagal nacionalinę teisę senaties arba naikinamasis terminas, yra ne procesinė, o esminė ar materialinė norma, jis gali patekti į procesinės autonomijos sritį kaip valstybės narės užtikrinamo Sąjungos teisės normos įgyvendinimo arba įtraukimo į ją būdas.

- 9 Sprendimo *Caixabanc* 84 punkte Teisingumo Teismas atitinkamai nurodo, kad Sąjungos teisei neprieštarauja nacionalinės teisės normos, pagal kurias **nėra nustatyta senaties termino pareikšti ieškinį dėl sutartyje, kurią verslininkas sudarė su vartotoju, naudojamos nesąžiningos sąlygos pripažinimo negaliojančia, tačiau yra taikomas senaties terminas ieškinių dėl šio konstatavimo restitucinių padarinių pareiškimui**, jei laikomasi lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų. Komentuodamas šį aspektą prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas pažymi, kad gali būti, jog prašymas dėl negaliojimo pripažinimo bus patenkintas, nes jis nėra apribotas laiko atžvilgiu, ir kad tokio negaliojimo padarinius riboja naikinamasis terminas; jam atrodo, kad toks rezultatas neapsaugo vartotojų.
- 10 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas cituoja ir komentuoja to paties sprendimo 85–92 punktus, susijusius su **veiksmingumo principu**, kuriuose patikslinta, kad siekiant patikrinti, ar laikomasi šio principo, reikia atsižvelgti į nacionalinės teisės principus, kaip antai teisinio saugumo principą, dėl kurių gali reikėti nustatyti senaties terminą ieškiniui dėl restitucijos taikymo pareikšti. Tačiau prejudicinis klausimas susijęs ne su šiuo principu, o su lygiavertiškumo principu.
- 11 Sprendimo *Caixabanc* 86 punkte nurodyta, kad pagrindinėje byloje kilo klausimas, ar ieškiniui dėl hipoteka užtikrintos paskolos sutarties nesąžiningos sąlygos pripažinimo negaliojančia restitucinių padarinių yra taikomas **penkerių metų senaties terminas**, numatytas Civilinio kodekso 1964 straipsnio 2 dalyje. Sprendimo *Caixabanc* 87 punkte teigiama, kad: kadangi Teisingumo Teismo jurisprudencijoje trejų metų (2010 m. balandžio 15 d. Sprendimo *Barth*, C-542/08, EU:C:2010:193, 28 punktą) ar dvejų metų (2011 m. gruodžio 15 d. Sprendimo *Banca Antoniana Popolare Veneta*, C-427/10, EU:C:2011:844, 25 punktą) senaties terminai buvo laikomi atitinkančiais **veiksmingumo principą**, reikia konstatuoti, kad iš principo neatrodo, jog dėl **penkerių metų senaties termino**, taikomo ieškiniui dėl nesąžiningo sąlygos pripažinimo negaliojančia restitucinių padarinių, **būtų praktiškai neįmanoma arba pernelyg sudėtinga naudotis teisėmis**, kurias suteikia Direktyva 93/13, su sąlyga, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas įvertins šio sprendimo 85 punkte paminėtus elementus. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas šį

punktą aiškina taip, kad ieškiniams dėl restitucijos taikymo pareikšti galima taikyti penkerių metų senaties terminą, o ieškiniui dėl nesąžiningos sąlygos pripažinimo negaliojančia senatis netaikoma.

- 12 Toliau prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas analizuoja 2 sprendimus, nurodytus Sprendimo *Caixabanc* 87 punkte. **2010 m. balandžio 15 d. Sprendime *Barth* (C-542/08)** nagrinėtas ieškinys, kuriuo darbuotojas migrantas prašė už tam tikrą laikotarpį skirti specialų priedą už darbo stažą, ir šiame sprendime buvo patvirtinta, kad tam ieškiniui gali būti taikomas senaties terminas (trejų metų pakanka). Šis atvejis skiriasi nuo nagrinėtojo 2020 m. liepos 16 d. Sprendime *Caixabanc* (C-224/19), kuriame teigiama, kad su vartotoju sudarytoje sutartyje esančios sąlygos absoliutaus negaliojimo padariniams gali būti taikomas terminas, tačiau ne pačiam negaliojimui. Taigi, prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančio teismo teigimu, byloje *Barth* (C-542/08) **nebuvo atskirti teisės pripažinimas ir šio pripažinimo padariniai** (t. y. išmokos, į kurią įgyjama teisė, išmokėjimas), o trejų metų senaties terminas, taikomas Austrijoje, kai siekiama, kad būtų pripažinta išmoka už darbo stažą laikytas protingu terminu, neprieštaraujančiu veiksmingumo principui, siejamam su 1968 m. spalio 15 d. Tarybos reglamento Nr. 162/1968 dėl laisvo darbuotojų judėjimo Bendrijoje 7 straipsnio 1 dalimi.
- 13 Savo ruožtu **2011 m. gruodžio 15 d. Sprendimas *Banca Antoniana Popolare Veneta* (C-427/10)** buvo susijęs su Italijos mokesčių administratoriaus ir finansų įstaigos ginču, kai pastaroji siekė susigrąžinti nepagrįstai sumokėtus mokesčius. Taigi Teisingumo Teismas nusprendė, kad **veiksmingumo principas leidžia nustatyti skirtingus terminus, per kuriuos apmokestinamasis asmuo ir mokesčių administratorius gali pareikšti ieškinius**. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas pažymi, kad šis atvejis taip pat negali būti prilygintas 2020 m. liepos 16 d. Sprendime *Caixabanc* (C-224/19) nagrinėtam atvejui, nes buvo nagrinėjami skirtingi (vieši) teisiniai santykiai (mokesčių administratorius – apmokestinamasis asmuo).
- 14 Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas mano, kad komentuojamo sprendimo 87 punkte nurodyti pavyzdžiai nepakankamai pagrindžia Teisingumo Teismo poziciją.
- 15 Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas komentuoja to paties 2020 m. liepos 16 d. Sprendimo *Caixabanc* (C-224/19) 88–92 punktus, skirtus termino skaičiavimui ir *dies a quo* nustatymui, atsižvelgiant į veiksmingumo principą. Pats prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas teigia, kad „mūsų teikiamo prašymo tikslas nėra aiškintis įvairius sutarties egzistavimo momentus, kurie yra ieškinio dėl restitucijos senaties *dies a quo*“. Vis dėlto reikia pažymėti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas i) tvirtina, kad Civilinio kodekso 1964 straipsnio 2 dalyje esanti frazė „iš karto, kai galima reikalauti įvykdyti prievolę“ neleidžia, kad *dies a quo* sutaptų su sutarties sudarymo data, ir ii) remdamasis komentuojamo sprendimo 90 punktu teigia, kad svarbus tas momentas, kai vartotojas sužino apie nesąžiningą sąlygos

pobūdį, pavyzdžiui, po to, kai buvo priimtas Ispanijos teismo sprendimas, kuriuo konstatuojama, kad tokia sąlyga nesąžininga.

- 16 Reziumuodamas komentuojamą sprendimą, prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas nurodo, kad **Teisingumo Teismas leidžia atskirti** (vertinant iš senaties termino perspektyvos) i) **ieškinius dėl nesąžiningų sąlygų negaliojimo pripažinimo** (senaties terminas netaikomas) nuo ii) **ieškinų dėl pagal tas sąlygas sumokėtų sumų gražinimo** (jiems senaties terminas gali būti taikomas, jei tai neprieštarauja veiksmingumo ir lygiavertiškumo principams).

Nacionalinių teismų praktika, susijusi su negaliojimo atskyrimu nuo restitucijos ir jo sąsaja su lygiavertiškumo principu

- 17 Dažnai, pareiškus ieškinius dėl negaliojimo pripažinimo dėl nesąžiningumo ir atitinkamai dėl restitucijos taikymo, bankai remiasi arba naikinamuoju terminu pagal *Código Civil* 1301 straipsnį, arba senaties terminu pagal to paties kodekso 1964 straipsnį.
- 18 Reikia pažymėti, kad šiuo atveju kalbama ne apie santykinį negaliojimą dėl valios trūkumų, o apie negaliojimą *ipso jure* dėl sąlygos nesąžiningumo. Šiam **negaliojimui ipso jure** netaikomas *Código Civil* 1301 straipsnyje nustatytas **pripažinimo negaliojančiu** terminas, kaip pareiškė *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas, Ispanija) savo 2017 m. spalio 16 d. sprendime nurodydamas, kad i) nesąžininga sąlyga yra niekinė, o tai užkerta kelią tam, kad nesąžininga sąlyga vartotojui būtų privaloma (Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis), ir ii) negalima suteikti vartotojui mažesnės apsaugos nei ta, kurią suteikia negaliojimo *ipso jure* institutas kitose teisės srityse, nes jei būtų suteikta mažesnė apsauga, būtų pažeistas Sąjungos teisės lygiavertiškumo principas.
- 19 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas pažymi, kad, kiek tai susiję su **senaties termino netaikymu ieškiniui dėl nesąžiningos sąlygos pripažinimo negaliojančia**, ir Teisingumo Teismo, ir *Tribunal Supremo* (Aukščiausiasis Teismas) jurisprudencija sutampa.
- 20 Kita vertus, prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas nurodo, kad Ispanijos teismų praktikoje nėra tokio atskyrimo tarp senaties termino netaikymo ieškiniui dėl negaliojimo pripažinimo pareikšti ir senaties termino ieškiniui dėl tokio pripažinimo padarinių taikymo pareikšti. Dėl to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančio teismo teigimu, lygiavertiškumo principas draudžia skirtingai vertinti ieškinį dėl nesąžiningos sąlygos pripažinimo negaliojančia (kurio senaties terminas negali pasibaigti) ir ieškinį dėl pagal šią sąlygą nepagrįstai sumokėtų sumų gražinimo (kurio senaties terminas gali pasibaigti). Taigi, kadangi absoliutaus negaliojimo pripažinimui netaikomas naikinamasis terminas ar senatis, tai turėtų būti taikoma ir tokio pripažinimo padariniams.

- 21 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas nurodo įvairias panašias vidaus teisės situacijas, kai tokio atskyrimo nėra ir kurios yra svarbios taikant lygiavertiškumo principą. Taigi:
- *Código Civil* 1301 ir 1303 straipsniuose numatyta bendras ketverių metų naikinamasis terminas, nesvarbu, ar tai susiję su negaliojimo pripažinimu, ar restitucija;
  - senaties terminas netaikomas ieškiniui dėl turto, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė, padalijimo, kaip ir ieškiniui dėl to turto perdavimo;
  - senaties terminas netaikomas ieškiniui dėl žemės sklypo ribų nustatymo, kaip ir ieškiniui dėl atitvėrimo tvora;
  - senaties terminas netaikomas ieškiniui dėl atidalijimo iš bendrosios dalinės nuosavybės, kaip ieškiniui dėl bendrosios nuosavybės panaikinimo kaip to atidalijimo pasekmės (*Código Civil* 95 straipsnis);
  - senaties terminas netaikomas ieškiniams dėl lupikiškų paskolų pripažinimo visiškai negaliojančiomis, kaip ir pasinaudojimui teisėmis, atsirandančiomis dėl šio pripažinimo;
  - *Código Civil* 6 straipsnio 3 dalyje, kiek joje numatyta, kad imperatyvioms ar draudžiančiosioms normoms prieštaraujantys aktai yra **visiškai** negaliojantys, nepripažįstama galimybė atskirti negaliojimą nuo padarinių.
- 22 Apžvelgus teismų praktiką matyti, kad nė viename *Tribunal Supremo* sprendime vienareikšmiškai nenustatytos skirtingos senaties termino skaičiavimo taisyklės, kiek tai susiję su negaliojimu ir jo padariniais, taigi, jei ieškiniui senaties terminas netaikomas, tai galioja ir jo padariniams. Vadinas, patvirtinama, kad negaliojimas neatskiriamas nuo jo padarinių. Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį teikiantis teismas nurodo šiuos sprendimus:
- **2018 m. rugsėjo 14 d. *Tribunal Supremo* sprendimą 491/2018**, kuriame neleidžiama senaties termino, taikomo reikalavimams dėl žalos atlyginimo, atskirti nuo šią žalą lemiančio pažeidimo, kai jame teigiama, kad svarbiausia yra nustatyti, ar žalos, padarytos pažeidus savininkų asociacijai *Ley de Propiedad Horizontal* (toliau – LPH) 10 straipsnio 1 dalyje nustatytą priežiūros pareigą, atlyginimui taikomas vienerių metų senaties terminas (remiantis tuo, kad taikoma deliktinė atsakomybė), ar bendrasis penkiolikos metų (dabar – penkerių metų) terminas, motyvuojant tuo, kad tai ieškinys dėl prievolės įvykdymo, kuriam nenustatytas specialus senaties terminas ir kuriam taikomas Civilinio kodekso 1964 straipsnis. Sprendime, dėl kurio pateiktas apeliacinis skundas, pareikšta nuomonė, kad reikalavimui vykdyti LPH 10 straipsnio 1 dalyje numatytą priežiūros pareigą taikomas bendrasis ieškiniams dėl prievolės įvykdymo numatytas senaties terminas, o reikalavimui atlyginti dėl tokio pažeidimo padarytą žalą taikomas dėl deliktinės atsakomybės numatytas vienų metų terminas. Vis dėlto, reikia turėti mintyje, kad ieškinys dėl žalos

pareiškiamas, kai vienareikšmiškai išsiaiškinta, kad žala padaryta tikrai dėl to, kad neįvykdyta teisinė prievolė (savininkų bendrijoms numatyta LPH 10 straipsnyje) atlikti tam tikrus darbus, būtinus siekiant prižiūrėti ir suremontuoti bendrąsias dalis, kad nebūtų padaroma žala jungtinės ar individualios nuosavybėms pagrindu priklausančiam turtui. **Senaties terminas, taikomas ieškiniams, kuriais siekiama priversti įvykdyti teisės aktuose numatytas pareigas, negali būti atskiriamas nuo senaties termino, taikomo ieškiniams, kuriais siekiama, kad būtų atlyginta žala, padaryta pažeidus tokias pareigas.**

- 2013 m. kovo 25 d. *Tribunal Supremo* sprendimą 178/2013, kuriame nagrinėtas vienos iš šalių pasiūlymas, kad, nors ieškiniui dėl sandorio pripažinimo apsimestinu, netaikomas senaties terminas, ieškiniui dėl restitucijos taikymo, pateiktam kartu su tuo ieškiniu reikalaujant, atsižvelgiant į turtą, dėl kurio sudaryta niekinė sutartis, atkurti šalių padėtį, buvusią iki kol jie sudarė sutartį, taikomas senaties terminas. *Tribunal Supremo* nepritarė tokiai pozicijai, pareikšdamas, kad tuo atveju, kai pati nuosavybė yra fiktyvi dėl apsimestinio sandorio, turto gražinimui taikomos tos pačios senaties netaikymo taisyklės, kaip ir ieškiniui dėl sandorio pripažinimo apsimestiniu, nes iš nieko atsiranda niekas (*ex nihilo nihil*).

- 23 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiantis teismas pripažįsta, kad egzistuoja du *Tribunal Supremo* sprendimai, kuriuose lyg ir pripažįstamas galimas padarinių atskyrimas, nors 2010 m. gruodžio 30 d. sprendime nagrinėjamas labai išskirtinis atvejis (prekių ženklo „Havana Club“) ir priimta vienintelė nutartis, o 1964 m. vasario 27 d. Sprendime pateikta tik *obiter dicta*, nes *Tribunal Supremo* teigė, kad kalbama apie nugincijamumą, o ne apie visišką negaliojimą. *Tribunal Supremo* 2021 m. liepos 22 d. nutartimi pateikė prejudicinį klausimą, iš kurio galima suprasti, kad toje byloje *Tribunal Supremo* pasirinko atskyrimą, nors tas pasirinkimas dar neįgyvendintas.

Galutinės prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančio teismo pastabos

- 24 Jeigu aptariamam atskyrimui būtų pritarta, atsidurtume absurdiškoje situacijoje, kai **negaliojimas *ab initio* neturėtų jokių padarinių**, nes, net jį pripažinus, ikisutartinė šalių padėtis negalėtų būti atkurta, jei ieškiniui dėl restitucijos taikymo būtų taikomas senaties terminas.
- 25 Be to, šis atskyrimas būtų nepalankus atgrasomajam poveikiui, kaip nurodė Teisingumo Teismas (pavyzdžiui, savo 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendime *Gutiérrez Naranjo*, C-154/15), nes verslininkas turėtų pagundą įtraukti tokias nesąžiningas sąlygas, tikėdamasis, kad, jei jos būtų pripažintos negaliojančiomis, jos nepadarytų jokios žalos tam verslininkui, nes vartotojas neturėtų galimybės atgauti nepagrįstai sumokėtų sumų. Atgrasomasis poveikis ir tikslas užkirsti kelią nesąžiningų sąlygų naudojimui reikalauja, kad negaliojimas ir su juo susijęs restitucijos taikymas nebūtų kaip nors saistomas senaties termino ir ieškinius dėl jų būtų galima pareikšti bet kuriuo momentu.

- 26 Atskyrimo siūlymas galėtų privesti prie absurdiškų situacijų. Iš tikrųjų, pripažįstant negaliojimą dėl valios trūkumų, ieškiniui dėl negaliojimo pripažinimo taikant ketverių metų naikinamąjį terminą (*Código Civil* 1301 straipsnis), o ieškiniui dėl restitucijos taikymo – penkerių metų senaties terminą (*Código Civil* 1964 straipsnis), gali nutikti taip, kad ieškinio dėl negaliojimo pripažinimo jau nebegalima pareikšti, o ieškinio dėl restitucijos taikymo senaties terminas dar nesuėjęs, bet kadangi jo pareiškimo išankstinė sąlyga (negaliojimo pripažinimas) neįvykdyta, jis negali būti tenkinamas. Kitas argumentas, pagrindžiantis požiūrį, kad tokia pozicija nesuderinama, yra tas, kad tais atvejais, kai reikalaujama, jog abi šalys grąžintų ką gavo viena iš kitos (pavyzdžiui bankas ir vartotojas), kiekvienam jų reikalavimui dėl restitucijos būtų taikomas senaties terminas, o rezultatai gali skirtis.
- 27 Civilinėje teisėje, kaip primenama *Tribunal Supremo* 2015 m. kovo 25 d. sprendime, negaliojimas „reikalauja, kad jo padariniai būtų pašalinti ir neliktų jokių jo pėdsakų, lyg jo nebūtų buvę ir turi būti užkirstas kelias bet kokiam dėl jų kylančiam poveikiui, paisant nusistovėjusios nuostatos *quod nullum est, nullum producit effectum*“. Jeigu senaties terminą būtų galima taikyti restitucijai, negaliojimas (*ipso jure*, absoliutus, visiškas, neribotas laiko atžvilgiu, kuriam senaties terminas netaikomas, kurio negalima panaikinti, pašalinti ar ištaisyti ir t. t.) galėtų daryti poveikį kaip senaties termino taikymo padarinys ir taip pažeisti tą taisyklę. Negaliojimas yra siejamas su jo padariniais tiek, kad pats *Tribunal Supremo* nusprendė, kad net nereikia prašyti pripažinti jo padarinių, jie atsiranda automatiškai, nes restitucijos taikymas yra negaliojimo *ex lege* padarinys (*Tribunal Supremo* 2019 m. spalio 10 d. Sprendimas Nr. 537/2019 (konkrečiai negaliojimas dėl nesąžiningumo), 2016 m. lapkričio 30 d. Sprendimas Nr. 716/2016 ir 2015 m. kovo 10 d. Sprendimas 102/2015).
- 28 Jeigu siekiama, kad vartotojų apsauga atitiktų teisinio saugumo principą, reikia nustatyti protingos trukmės naikinamąjį (senaties) terminą, per kurį galima prašyti pripažinti negaliojimą *per se*, bet teisiškai yra dirbtina atskirti negaliojimą ir jo padarinius.